

ks. Daniel Plewka

 <https://orcid.org/0009-0003-2171-8302>
daniel_plewka@o2.pl

ks. Mariusz Boguszewski

 <https://orcid.org/0000-0002-1770-1933>
m.boguszewski@uksw.edu.pl

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

 <https://ror.org/05sdyjv16>

Inkulturacja Ewangelii jako wyzwanie duszpasterskie w środowisku migracyjnym — studium przypadku parafii św. Pryscylli oraz Polskiej Misji Ojców Cystersów w Archidiecezji Chicago

 <https://doi.org/10.15633/ps.29409>

Ks. dr Daniel Plewka – kapłan diecezji drohiczyńskiej, uzyskał stopień doktora teologii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Od 2024 roku pełni posługę duszpasterską w archidiecezji Chicago, w parafii św. Pryscylli.

Ks. dr Mariusz Boguszewski – ksiądz diecezji drohiczyńskiej. W 2010 roku uzyskał licencjat z zakresu komunikacji społecznej instytucjonalnej w Rzymie na Papieskim Uniwersytecie Santa Croce, a w 2016 – stopień doktora teologii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Article history • Received: 28 Apr 2025 • Accepted: 30 Jun 2025 • Published: 31 Dec 2025

ISSN 1428-5673 (print) • **ISSN** 2391-6575 (online) • Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Abstrakt

Inkulturacja Ewangelii jako wyzwanie duszpasterskie w środowisku migracyjnym — studium przypadku parafii św. Pryscylli oraz Polskiej Misji Ojców Cystersów w Archidiecezji Chicago

Artykuł analizuje proces inkulturacji Ewangelii w środowisku migracyjnym na przykładzie działalności duszpasterskiej w parafii św. Pryscylli oraz Polskiej Misji Ojców Cystersów w Archidiecezji Chicago. Badanie koncentruje się na identyfikacji najważniejszych wyzwań związanych z przekazem wiary w polskiej diasporze w Stanach Zjednoczonych. Analiza została przeprowadzona z wykorzystaniem metody studium przypadku, obejmującej ponadto obserwację uczestniczącą oraz analizę dokumentów parafialnych. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że skuteczna inkulturacja wymaga równoważenia między zachowaniem tożsamości kulturowej migrantów a ich integracją ze społeczeństwem przyjmującym, przy jednoczesnym uwzględnieniu potrzeb zarówno pierwszego, jak i kolejnych pokoleń polskich imigrantów. Z badań wynika konieczność rozwijania duszpasterstwa międzykulturowego, które szanuje tradycje diaspor, lecz jednocześnie buduje mosty między różnymi wspólnotami etnicznymi.

Keywords: inkulturacja, duszpasterstwo migrantów, Polonia amerykańska, tożsamość religijna

Abstract

The inculturation of the Gospel as a pastoral challenge in the migration environment — Case study of St. Priscilla Parish and the Polish Cistercian Fathers Mission in the Archdiocese of Chicago

This article analyzes the process of Gospel inculturation in a migrant environment, focusing on pastoral activities at St. Priscilla Parish and the Polish Cistercian Fathers Mission in the Archdiocese of Chicago. The research identifies key challenges related to the transmission of faith within the context of the Polish diaspora in the United States. The analysis employs a case study method, including participant observation and parish document analysis. Results indicate that effective inculturation requires balancing the preservation of migrants' cultural identity with their integration into the host society, while addressing the needs of both first and subsequent generations of Polish immigrants. A significant conclusion is the necessity of developing intercultural pastoral care that respects diaspora traditions while building bridges between different ethnic communities.

Słowa kluczowe: inculturation, migrant pastoral care, American Polonia, religious identity

W obliczu nasilających się procesów migracyjnych, które charakteryzują współczesny świat, Kościół katolicki staje przed wyzwaniem dostosowania działalności duszpasterskiej do charakteru i złożonych potrzeb wiernych funkcjonujących w nowych kontekstach kulturowych. Inkulturacyja Ewangelii w środowiskach migracyjnych nabiera szczególnego znaczenia, ponieważ dotyka fundamentalnego pytania o sposób przekazywania orędzia chrześcijańskiego w warunkach zderzenia kultur, języków i tożsamości. W niniejszym artykule przyjęto perspektywę, zgodnie z którą inkulturacyja oznacza transformację kultury pod wpływem Ewangelii, przy jednoczesnym wzbogaceniu form wyrażania wiary, nie zaś zmianę samego orędzia ewangelicznego¹.

Problematyka inkulturacyji w związku z duszpasterstwem migrantów pozostaje przedmiotem żywego zainteresowania teologii pastoralnej, szczególnie w krajach doświadczających intensywnych przepływów migracyjnych. Stany Zjednoczone, jako tradycyjny kraj imigracyjny, stanowią bogate pole badawcze dla analizy procesów inkulturacyjnych w różnych wspólnotach etnicznych. Polonia amerykańska, choć reprezentuje stosunkowo niewielki odsetek populacji w porównaniu z największymi grupami etnicznymi w USA (np. społeczności pochodzenia meksykańskiego, niemieckiego czy irlandzkiego), w ciągu dekad wykształciła rozbudowane struktury duszpasterskie, które dostarczają interesującego przykładu zarówno udanych prób inkulturacyji, jak i napotykanym w tym procesie trudności oraz wyzwań.

Celem niniejszego artykułu jest analiza procesu inkulturacyji Ewangelii w środowisku polonijnym na przykładzie działalności duszpasterskiej prowadzonej w parafii św. Pryscylli oraz Polskiej Misji Ojców Cystersów w Archidiecezji Chicago. Dobór tych dwóch placówek był podyktowany chęcią ukazania dwóch różnych modeli duszpasterstwa polonijnego funkcjonujących w tym samym kontekście diecezjalnym. Parafia św. Pryscylli, jako parafia terytorialna o wieloetnicznej strukturze, reprezentuje model integracyjny, natomiast Polska Misja Ojców Cystersów, skupiająca zwłaszcza górali z Podhala i prowadzona przez zakonników z Polski, wpisuje się w model enklawy kulturowej. Zestawienie tych dwóch typów pozwala na pogłębioną analizę różnorodnych

¹ Por. R. Hajduk, *Ewangelia na forum świata: od apologetyki do marketingu narracyjnego*, Kraków 2013, s. 47.

strategii inkulturacyjnych stosowanych wobec polskiej diaspory. Ich wybór nie był zatem przypadkowy, lecz celowo ukierunkowany na ukazanie spektrum działań duszpasterskich w środowisku migracyjnym.

Badanie ma charakter studium przypadku i zmierza do identyfikacji głównych wyzwań związanych z przekazem wiary w polskiej diasporze w Stanach Zjednoczonych. Struktura artykułu obejmuje najpierw teoretyczne rozważania na temat koncepcji inkulturacji w nauczaniu Kościoła i teologii pastoralnej, następnie prezentację specyfiki duszpasterstwa polonijnego w Archidiecezji Chicago, analizę konkretnych działań duszpasterskich w wybranych ośrodkach oraz wnioski i postulaty dla praktyki pastoralnej.

Stan badań nad zagadnieniem inkulturacji w środowiskach migracyjnych obejmuje liczne opracowania zarówno teoretyczne, jak i empiryczne. Na gruncie polskim należy wymienić prace Jarosława Różańskiego czy Ryszarda Hajduka, które podejmują tę tematykę z odniesieniem jej do współczesnych wyzwań duszpasterskich². Specyfika duszpasterstwa polonijnego analizowana była m.in. przez Romana Dzwonkowskiego, Wojciecha Necela, Józefa Szymańskiego³. Na gruncie amerykańskim zaś problematykę duszpasterstwa etnicznego podejmowali m.in. Brett C. Hoover, Timothy Matovina oraz Peter Phan⁴. Niniejszy artykuł wpisuje się w tę tradycję badawczą, koncentrując się jednakże na aktualnych, współczesnych wyzwaniach inkulturacyjnych w konkretnych wspólnotach parafialnych. Tym samym stanowi on próbę wypełnienia luki w dotychczasowych badaniach, niekiedy ograniczających się do ogólnych ujęć teoretycznych lub analiz historycznych.

² Zob. J. Różański, *Wokół koncepcji inkulturacji*, Warszawa 2008; R. Hajduk, *Ewangelia na forum świata: od apologetyki do marketingu narracyjnego*, Kraków 2013.

³ R. Dzwonkowski, *Duszpasterstwo Polaków we Francji w latach 1909–1922*, „Studia Pelińskie” 13 (1982), s. 205–224; W. Necel, *Prawo migranta do specjalnego duszpasterstwa*, Warszawa 2012; J. Szymański, *Duszpasterstwo polonijne – skala oddziaływania*, „Studia Polonijne” 28 (2007), s. 7–32.

⁴ Zob. B. C. Hoover, *The shared parish: Latinos, Anglos, and the future of US Catholicism*, New York 2014; T. Matovina, *Latino Catholicism: Transformation in America's largest Church*, Princeton 2011; P. C. Phan, *Multiple religious belonging: Opportunities and challenges for theology and Church*, „Theological Studies” 64 (2003) no. 3, s. 495–519.

1. Koncepcja inkultuacji w nauczaniu Kościoła i teologii pastoralnej

Termin „inkultuacja” wszedł na stałe do słownika teologicznego stosunkowo niedawno, choć procesy, które obejmuje swymi ramami semantycznymi, towarzyszyły Kościołowi od początku jego misyjnej działalności. Pedro Arrupe zauważa, że inkultuacja to wcielenie życia i orędzia chrześcijańskiego w konkretną przestrzeń kulturową, w taki sposób, że doświadczenie to nie tylko wyraża się w elementach właściwych dla danej kultury, ale staje się zasadą, która ożywia, ukierunkowuje i jednoczy tę kulturę, przekształcając ją i tworząc nową rzeczywistość⁵.

Sobór Watykański II w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (1965) podkreślił konieczność dialogu Kościoła z kulturami, choć samo pojęcie inkultuacji jeszcze się tam nie pojawiło⁶. Dopiero Synod Biskupów w 1977 roku, a następnie nauczanie Jana Pawła II upowszechniły ten termin w refleksji teologicznej. W adhortacji *Catechesi tradendae* papież stwierdził: „katecheza, jak i ewangelizacja w ogóle, ma za zadanie wszczęcie siły Ewangelii w samą istotę jej kultury i ich zasadnicze elementy; dostrzegać to, co je jaśniej wyraża; szanować ich wartości i bogactwa”⁷. Hajduk wskazuje zaś, że inkultuacja nie jest prostą adaptacją czy akomodacją treści wiary do warunków kulturowych, lecz głębokim procesem dialogu między Ewangelią a kulturą, który prowadzi do przemiany tej ostatniej⁸. W tym sensie inkultuacja różni się od akomodacji, która ma charakter bardziej powierzchowny i dotyczy jedynie zewnętrznych form przekazu wiary. Inkultuacja natomiast sięga do głębi, do istoty kultury, prowadząc do jej ewangelicznej transformacji przy jednoczesnym wzbogaceniu samego Kościoła o nowe sposoby wyrażania wiary.

Środowiska migracyjne stawiają przed procesem inkultuacji szczególne wyzwania, wynikające z ich złożonej natury kulturowej i tożsamościowej. Instrukcja Kongregacji ds. Biskupów *Erga migrantes caritas*

5 Zob. P. Arrupe, *Lettere sull'inculturazione*, w: P. Arrupe, *Écrits pour évangéliser*, Paris 1979, s. 181.

6 Por. Franciszek, Adhortacja apostolska *Ewangelii gaudium*, 24.11.2013.

7 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae*, 16.10.1979, nr 53.

8 Zob. R. Hajduk, *Ewangelia na forum świata*, s. 47.

Christi z 2004 roku podkreśla, że duszpasterstwo migrantów staje się działalnością inkulturacyjną, gdyż towarzyszy migrantom w procesie włączania się w nową społeczność przy zachowaniu ich własnej tożsamości kulturowej. Dokument ten wskazuje na potrzebę duszpasterstwa międzykulturowego jako odpowiedzi na wyzwania wielokulturowych społeczeństw⁹. Hoover zauważa, że parafia wielokulturowa nie jest prostą sumą wspólnot etnicznych funkcjonujących obok siebie, lecz pozostaje ona przestrzenią dialogu międzykulturowego, do którego każda grupa wnosi swój wkład i buduje wspólnotę eklezjalną¹⁰. Takie podejście wymaga wypracowania nowych modeli duszpasterskich, które będą uwzględniały zarówno potrzebę zachowania tożsamości etnicznej, jak i konieczność budowania jedności Kościoła ponad podziałami kulturowymi.

W piśmiennictwie naukowym wyróżnia się kilka modeli inkulturacji w odniesieniu do duszpasterstwa etnicznego. Matovina zaproponował typologię obejmującą model asymilacyjny, zakładający stopniowe włączanie się wspólnoty etnicznej w główny nurt duszpasterstwa diecezjalnego, z odchodzeniem od specyficznych form religijności etnicznej; model separacyjny, polegający na tworzeniu odrębnych struktur duszpasterskich dla poszczególnych grup etnicznych, funkcjonujących niezależnie od parafii terytorialnych; model integracyjny, dążący do zachowania równowagi między pielęgnowaniem tożsamości etnicznej a budowaniem więzi z Kościołem lokalnym i innymi grupami etnicznymi oraz model międzykulturowy, wykraczający poza tradycyjne rozumienie duszpasterstwa etnicznego i zmierzający do tworzenia przestrzeni dialogu międzykulturowego i wzajemnego ubogacania się tradycji religijnych¹¹.

Każdy z wymienionych wyżej modeli ma swoje mocne i słabe strony, a ich włączenie w praktykę zależy od specyfiki danej wspólnoty, jej historii i kontekstu społeczno-kulturowego. Jak bowiem podkreśla Phan, nie istnieje jeden uniwersalny model inkulturacji, który odpowiadałby wszystkim sytuacjom duszpasterskim. Konieczne jest rozeznanie, który

9 Zob. Kongregacja ds. Biskupów, Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi*, 3.05.2004, nr 42–48.

10 Zob. B. C. Hoover, *The shared parish*, s. 78.

11 Zob. T. Matovina, *Latino Catholicism*, s. 112–115.

z modeli najtrafniej służy budowaniu Kościoła w danych warunkach¹². W przypadku duszpasterstwa polonijnego w Stanach Zjednoczonych można zaobserwować ewolucję przebiegającą od modelu separacyjnego, dominującego w początkowym okresie polskiej emigracji, kiedy tworząno tzw. „parafie narodowe”, do modelu integracyjnego, a w niektórych przypadkach także międzykulturowego, odpowiadającego na charakter i potrzeby kolejnych pokoleń polonijnych oraz na zmieniającą się strukturę demograficzną parafii.

2. Specyfika duszpasterstwa polonijnego w Archidiecezji Chicago

Chicago często jest nazywane największym polskim miastem poza Polską, bowiem cechuje się bogatą historią polskiej imigracji, sięgającą połowy XIX wieku. Jak podaje Mary P. Erdmans, pierwsi polscy osadnicy pojawili się w Chicago w latach 50. XIX wieku, jednak masowa imigracja rozpoczęła się w latach 80. tegoż stulecia i trwała do wybuchu I wojny światowej. Ten okres, określany jako „stara emigracja” („za chlebem”), doprowadził do powstania licznych polskich dzielnic, spośród których najśłynniejszą stała się tzw. Polish Downtown w okolicy skrzyżowania ulic Milwaukee, Division i Ashland. Jednakże tradycyjne polskie dzielnice etniczne w Chicago w drugiej połowie XX wieku uległy znacznej dezintegracji przestrzennej, a współczesna Polonia chicagowska charakteryzuje się bardziej rozproszoną strukturą mieszkaniową, obejmującą przedmieścia metropolitalne¹³.

Polska obecność w Chicago rozwijała się w ciągu kolejnych fal migracyjnych po II wojnie światowej oraz w okresie zimnej wojny, w tym także tzw. emigracja solidarnościowa lat 80. XX wieku. Warto jednak zauważyć, że po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku, emigracja z Polski do Stanów Zjednoczonych uległa znacznemu zmniejszeniu, gdyż główne kierunki emigracyjne skierowały się wówczas ku krajom

¹² Zob. P. C. Phan, *Multiple religious belonging*, s. 67.

¹³ Zob. M. P. Erdmans, *Opposite poles: Immigrants and ethnics in Polish Chicago, 1976–1990*, Pennsylvania 2010, s. 27.

Europy Zachodniej¹⁴. Każda z wcześniejszych fal miała swoją specyfikę społeczno-kulturową i stawiała przed duszpasterstwem polonijnym nowe wyzwania. Według danych United States Census Bureau w aglomeracji chicagowskiej mieszka obecnie około 800 tysięcy osób polskiego pochodzenia, co czyni ją największym skupiskiem Polonii w Stanach Zjednoczonych¹⁵. Polscy imigranci od początku swojej obecności w Chicago przywiązywali dużą wagę do zachowania tożsamości religijnej, widząc w Kościele katolickim ostoję polskości i tradycji narodowych¹⁶.

Archidiecezja Chicago stworzyła rozbudowane struktury duszpasterstwa polonijnego, przy czym należy podkreślić, że współczesny model tegoż duszpasterstwa opiera się głównie na parafiach wieloetnicznych, w których społeczność polska stanowi jeden z elementów mozaiki kulturowej. Model ten, określany przez Hoovera jako *shared parish*, charakteryzuje się współistnieniem różnych grup etnicznych w ramach jednej struktury parafialnej, wymagając szczególnych kompetencji pastoralnych od duchowieństwa¹⁷. Obecnie na obszarze archidiecezji funkcjonuje 35 ośrodków duszpasterstwa polonijnego, w tym parafie personalne, misje duszpasterskie oraz wspólnoty polonijne działające przy parafiach terytorialnych¹⁸.

Parafia św. Pryscylli została erygowana 29 marca 1926 roku i znajduje się na północno-zachodnich obszarach Chicago. Pierwszą Mszę św. odprawiono tutaj 2 maja 1926 roku, a rok później, w lipcu, odbył się pierwszy sakrament I Komunii Świętej. W latach 30. XX wieku stopniowo rozbudowywano infrastrukturę parafialną. 25 grudnia 1957 roku odbyła się konsekracja nowego kościoła. Parafia początkowo służyła głównie wiernym pochodzenia irlandzkiego i niemieckiego, jednak od lat 80. XX wieku obserwuje się stopniowy napływ polskich parafian, który

14 Por. K. Iglicka, *Powroty Polaków w okresie kryzysu gospodarczego*, Warszawa 2010, s. 67–89.

15 Zob. United States Census Bureau, *American Community Survey 5-Year Estimates*, Washington 2020, s. 35.

16 Por. S. A. Blejwas, *Polska diaspora w Stanach Zjednoczonych 1939–1989*, w: *Polska diaspora*, red. A. Walaszek, Kraków 2001, s. 89.

17 Por. B. C. Hoover, *The shared parish*, s. 156–162.

18 Zob. Archdiocese of Chicago, *Official Catholic Directory of the Archdiocese of Chicago*, Chicago 2022, s. 78.

doprowadził do przekształcenia jej w parafię wieloetniczną, z silną obecnością polskiej wspólnoty.

Polska Misja Ojców Cystersów z siedzibą w Willow Springs sięga swymi początkami roku 1952, gdy o. Hubert Kostrzański zaczął prowadzić duszpasterstwo wśród miejscowej Polonii. W 1976 roku dołączył do niego o. Grzegorz Szydłowski OCist. Pierwsza kaplica, w której odbywały się Msze św. w języku polskim, powstała w 1988 roku. Nowa świątynia i klasztor ojców cystersów powstały na początku XXI wieku, zaś kościół konsekrowano 14 grudnia 2003 roku. 28 października 2007 roku oficjalnie zatwierdzono działalność misji zgodnie z kan. 313 kodeksu prawa kanonicznego¹⁹. Misja skupia liczną społeczność polonijną pochodzącą w znacznej części z regionu Podhala. Tożsamość regionalna tej grupy ma istotne znaczenie duszpasterskie, ponieważ przekłada się na styl liturgii, obecność folkloru religijnego oraz aktywność w wydarzeniach patriotyczno-religijnych. Działalność duszpasterska koncentruje się wokół celebracji liturgicznych w języku polskim oraz pielęgnowania polskich tradycji religijnych i kulturowych.

Na podstawie obserwacji uczestniczącej i rozmów z duszpasterzami ustalono, że w niedzielnych Mszach świętych w języku polskim w Polskiej Misji Ojców Cystersów uczestniczy łącznie około 1200–1500 osób (pięć Mszy św. każdej niedzieli). Frekwencja ta czyni ją jednym z największych ośrodków polonijnych w Archidiecezji Chicago. Dla porównania, parafia św. Pryscylli gromadzi łącznie około 1100–1300 wiernych na dwóch Mszach w języku polskim w każdą niedzielę. Uwzględnienie tych danych pozwala na porównanie skali oddziaływania duszpasterskiego analizowanych placówek. Obie wpisują się w rozwiązania proponowane przez *Erga migrantes caritas Christi*, które zalecają tworzenie struktur dostosowanych do potrzeb migrantów, takich jak parafie personalne czy misje narodowe.

¹⁹ Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 r. Zaktualizowany przekład na język polski, zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 2022, kan. 313.

3. Metodologia badań

Głównym celem przeprowadzonych badań była analiza procesu inkulturacji Ewangelii w środowisku polonijnym na przykładzie dwóch wybranych ośrodków duszpasterskich w Archidiecezji Chicago. Badania zmierzały do identyfikacji głównych wyzwań i szans związanych z przekazem wiary w kontekście migracyjnym oraz oceny skuteczności stosowanych modeli duszpasterskich. Przedmiotem badań były działania duszpasterskie podejmowane w parafii św. Pryscylli oraz Polskiej Misji Ojców Cystersów, ze szczególnym uwzględnieniem form celebracji liturgicznych i nabożeństw, katechezy i formacji religijnej, działalności kulturalno-społecznej, struktur organizacyjnych, współpracy z instytucjami polonijnymi oraz relacji z Kościołem lokalnym i innymi grupami etnicznymi.

W badaniach zastosowano metodę studium przypadku, która pozwala na pogłębioną analizę konkretnych sytuacji duszpasterskich z uwzględnieniem ich kontekstu społeczno-kulturowego²⁰. W ramach tej metody wykorzystano techniki badawcze: obserwację uczestniczącą, obejmującą udział w nabożeństwach, spotkaniach grup parafialnych i wydarzeniach kulturalnych organizowanych przez badane wspólnoty, analizę dokumentów – kronik parafialnych, biuletynów, materiałów katechetycznych, stron internetowych oraz mediów społecznościowych prowadzonych przez badane ośrodki i wywiady strukturyzowane przeprowadzone z czterema duszpasterzami, liderami grup parafialnych oraz przedstawicielami różnych pokoleń parafian reprezentujących odmienne doświadczenia migracyjne. Łącznie przeprowadzono dwanaście wywiadów, które zostały nagrane i transkrybowane zgodnie z zasadami etyki badawczej²¹. Dane zebrane przy pomocy powyższych technik zostały poddane analizie jakościowej, z wykorzystaniem metody analizy treści oraz triangulacji danych w celu zapewnienia rzetelności wyników badań²².

²⁰ Por. R. E. Stake, *The art of case study research*, Thousand Oaks 1995, s. 51–53.

²¹ Por. S. Kvale, *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*, Thousand Oaks 1996, s. 119–120.

²² Por. *The SAGE handbook of qualitative research*, eds. N. K. Denzin, Y. S. Lincoln, Thousand Oaks 2011, s. 452–455.

W trakcie realizacji badań napotkano pewne trudności i ograniczenia. Na przykład, ograniczony był dostęp do niektórych dokumentów archiwalnych, szczególnie z początkowego okresu działalności badanych ośrodków. Utrudnione było też dotarcie – przynajmniej częściowo – do reprezentatywnej grupy osób drugiego i trzeciego pokolenia polonijnego, które oddaliły się od polskojęzycznego duszpasterstwa. Świadomość powyższych ograniczeń towarzyszyła procesowi badawczemu i została uwzględniona przy formułowaniu wniosków.

4. Analiza wyników badań

4.1. Formy celebracji liturgicznych jako przestrzeń inkulturacyj

W obu badanych ośrodkach język polski odgrywa szczególną rolę w celebacjach liturgicznych, stanowiąc podstawowy nośnik tożsamości kulturowo-religijnej. Parafia św. Pryscylli funkcjonuje jako parafia wieloetniczna, w której duszpasterstwo polonijne stanowi jeden z elementów szerszej struktury duszpasterskiej obsługującej różne grupy etniczne. Msza święta w języku polskim sprawowana jest w każdą niedzielę o godz. 10:30, gromadząc średnio 700–800 wiernych oraz o godz. 18:00 na którą przychodzi około 400–500 wiernych. Jedna z respondentek wyznała²³: „Msza po polsku to dla mnie nie tylko kwestia zrozumienia słów, ale przede wszystkim możliwość modlitwy w języku serca” (R5, kobieta, 52 lata, przedstawicielka pierwszego pokolenia imigrantów).

W Polskiej Misji Ojców Cystersów wszystkie celebacje liturgiczne odbywają się w języku polskim, z wyjątkiem okazjonalnych nabożeństw dwujęzycznych organizowanych dla młodzieży. Z przeprowadzonych obserwacji wynika, że dla osób starszych i przedstawicieli pierwszego pokolenia imigrantów możliwość uczestniczenia we Mszy w języku ojczystym stanowi wartość niepodważalną, natomiast dla młodszych pokoleń jest to zazwyczaj po prostu element podtrzymywania więzi z kulturą przodków.

Interesującym zjawiskiem zaobserwowanym w parafii św. Pryscylli jest stopniowe wprowadzanie elementów dwujęzycznych, szczególnie

²³ Respondenci oznaczani są literą R oraz przyporządkowaną im liczbą naturalną dla odróżnienia ich, przy jednoczesnym zachowaniu anonimowości.

podczas uroczystości parafialnych gromadzących wiernych różnych narodowości. Jeden z tamtejszych księży wytłumaczył to następująco: „Staramy się, aby ważne momenty liturgiczne, jak choćby błogosławieństwo czy modlitwy oraz czytania mszalne podczas np. liturgii paschalnej, odbywały się w kilku językach. Takie podejście podkreśla uniwersalny charakter Kościoła, przy jednoczesnym poszanowaniu różnorodności kulturowej” (R1).

Badane ośrodki duszpasterskie wykazują duże bogactwo form pobożności ludowej związanych z polską tradycją religijną. W obu miejscach celebrowane są nabożeństwa różańcowe, Gorzkie Żale, nabożeństwa majowe ku czci Matki Bożej, nabożeństwa czerwcowe ku czci Najświętszego Serca Pana Jezusa a także tradycyjne obchody Bożego Narodzenia (Pasterka, roraty, kolędowanie) i Wielkanocy (święcenie pokarmów, procesje rezurekcyjne). Praktyki te wpisują się w zalecenia Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów zawarte w Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii, które podkreśla znaczenie tradycyjnych form pobożności w procesie inkulturacji Ewangelii²⁴. Szczególnie widoczna jest rola tradycji bożonarodzeniowych, które stanowią istotny element tożsamości religijno-kulturowej. Wigilia parafialna, łamanie się opłatkiem, jasełka przygotowywane przez dzieci z polskiej szkoły lub z grup parafialnych czy koncerty kolęd gromadzą nie tylko praktykujących katolików, ale również osoby luźniej związane z Kościołem, dla których jest to sposób podtrzymywania więzi z polską kulturą. Zjawisko to potwierdzają badania Roberta Orsiego nad religijnością imigrantów włoskich w Stanach Zjednoczonych, dla których praktyki religijne związane z tradycjami narodowymi również stanowiły przestrzeń zachowania tożsamości kulturowej²⁵.

Interesującym przykładem adaptacji polskich tradycji do amerykańskiego kontekstu jest organizowane w parafii św. Pryscylli święcenie pokarmów wielkanocnych (ang. *Blessing of Easter Baskets*), które przyciąga również rodziny amerykańskie, zaciekawione tą tradycją i stopniowo

²⁴ Zob. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, 17.12.2001, nr 91–100.

²⁵ Zob. R. A. Orsi, *The Madonna of 115th Street: Faith and community in Italian Harlem, 1880–1950*, New Haven 2010, s. 145–167.

włączające ją do własnych praktyk religijnych²⁶. Jedna z respondentek opisała to zjawisko następująco: „Moje amerykańskie koleżanki z pracy pytają mnie o znaczenie poszczególnych pokarmów i same zaczynają przygotowywać koszyczki dla swoich rodzin. To piękny przykład, jak nasze tradycje mogą ubogacać innych” (R8, kobieta, 46 lat).

Interesującym przykładem procesu inkulturacyjnego w badanych ośrodkach jest muzyka liturgiczna. W parafii św. Pryscylli podczas polskojęzycznej Mszy świętej śpiewane są tradycyjne polskie pieśni religijne, co jest szczególnie cenione przez starsze pokolenie. Jednocześnie schola młodzieżowa wprowadza nowsze kompozycje, często inspirowane polską muzyką religijną, ale aranżowane w stylu bliższym współczesnej muzyce amerykańskiej. W Polskiej Misji Ojców Cystersów tradycyjna, polska muzyka liturgiczna dominuje podczas większości celebracji. Jednocześnie podczas Mszy z udziałem dzieci i młodzieży pojawiają się elementy muzyki współczesnej, często dwujęzycznej. Dyrektor muzyczny z parafii św. Pryscylli podzielił się interesującym spostrzeżeniem, mówiąc: „Muzyka liturgiczna to most między pokoleniami i kulturami. Staramy się, aby w naszym repertuarze każdy mógł odnaleźć pieśni, które pomagają mu w przeżywaniu liturgii. Ale przy tym staramy się też zachować to, co najpiękniejsze w polskiej tradycji muzycznej” (R10).

4.2. Formacja religijna w kontekście międzykulturowym

W obu badanych ośrodkach prowadzona jest regularna katecheza, obejmująca przygotowanie do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. W parafii św. Pryscylli – parafii terytorialnej o charakterze wieloetnicznym, obsługującej społeczność polską jako jedną z grup etnicznych na swoim terytorium – działa dwujęzyczny program formacyjny. Katecheza prowadzona jest w soboty wyłącznie w języku angielskim, natomiast przygotowanie dorosłych do chrztu, pierwszej komunii świętej oraz bierzmowania może odbywać się w języku polskim lub angielskim, zaś sakramenty dla dorosłych są celebrowane w języku angielskim podczas Wigilii Paschalnej. Struktura ta odpowiada modelowi *shared parish* opisanemu przez Hoovera, w ramach którego różne grupy etniczne

²⁶ Zob. Kronika Parafialna św. Pryscylli, Chicago (2020) (niepublikowany dokument).

współdzielią przestrzeń sakralną i zasoby duszpasterskie, zachowując jednocześnie specyfikę swoich tradycji religijnych²⁷.

Interesującym zjawiskiem jest rosnąca liczba rodzin mieszanych (polsko-amerykańskich, polsko-latynoskich), które stają przed wyzwaniem wyboru modelu formacyjnego dla swoich dzieci. Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że rodziny te zwykle wybierają model dwujęzyczny, pozwalający dzieciom na zakorzenienie zarówno w kulturze polskiej, jak i amerykańskiej. Osoba odpowiedzialna za program katechezy w parafii św. Pryscylli zauważyła: „Staramy się wyjść naprzeciw potrzebom rodzin mieszanych, oferując materiały formacyjne w obu językach oraz organizując spotkania, które uwzględniają różnorodność kulturową. Zauważamy, że te rodziny szczególnie cenią sobie właśnie uniwersalność Kościoła, bo przekracza ona granice narodowe i kulturowe” (R7).

W Polskiej Misji Ojców Cystersów dominuje model bardziej monokulturowy. Gromadzi ona liczną społeczność polonijną pochodzącą z regionu Podhala, która wpływa na specyficzny charakter jej działalności duszpasterskiej i kulturowej. Tutaj rodziny mieszane stanowią mniejszość, ale ich liczba systematycznie wzrasta. Misja odpowiada na ich potrzeby poprzez organizowanie dodatkowe konsultacji w języku angielskim oraz spotkania integracyjne dla rodzin z różnych kręgów kulturowych.

Działalność formacyjna obu placówek wpisuje się w wytyczne instrukcji *Erga migrantes caritas Christi*, która podkreśla znaczenie zachowania tożsamości kulturowej migrantów przy jednoczesnym wspieraniu ich integracji ze społeczeństwem przyjmującym²⁸. Wyzwaniem dla obu ośrodków jest przygotowanie materiałów katechetycznych, które uwzględniałyby specyfikę kulturową polskiej diaspory w USA, a jednocześnie odpowiadały charakterowi współczesnego kontekstu amerykańskiego. Jedna z katechetek zauważyła: „Podręczniki przywiezione z Polski nie uwzględniają realiów, w jakich żyją nasze dzieci. Z kolei materiały amerykańskie nie zawierają odniesień do polskiej tradycji religijnej. Dlatego stale pracujemy nad adaptacją dostępnych materiałów do naszych potrzeb” (R11).

²⁷ Por. B. C. Hoover, *The shared parish*, s. 63.

²⁸ Zob. Kongregacja ds. Biskupów, *Instrukcja Erga migrantes caritas Christi*, nr 42–45.

Formacja dorosłych stanowi istotny element działalności duszpasterskiej w obu badanych ośrodkach, choć jest realizowana w różny sposób. W parafii św. Pryscylli funkcjonuje Polska Grupa Biblijna, która spotyka się cotygodniowo, aby studiować Pismo Święte. Grupa ta przyciąga głównie przedstawicieli średniego lub starszego pokolenia, wykształconych, poszukujących pogłębionej formacji duchowej. Polska Misja Ojców Cystersów koncentruje się natomiast na formacji rodzinnej prowadząc Krąg Biblijny. W obu ośrodkach organizowane są rekolekcje adwentowe i wielkopostne, które często prowadzą duszpasterze zaproszeni z Polski. Jest to dodatkowa forma podtrzymywania więzi z Kościołem w ojczyźnie.

Szczególnym wyzwaniem dla duszpasterstwa polonijnego jest formacja młodzieży, która znajduje się na styku dwóch światów kulturowych. Z przeprowadzonych badań wynika, że młodzież polskiego pochodzenia niekiedy przeżywa konflikt tożsamościowy, poszukując równowagi między polskimi korzeniami a amerykańską rzeczywistością.

W parafii św. Pryscylli działają trzy grupy młodzieżowe, w tym jedna dla młodzieży dorosłej (anglojęzyczna) oraz dwie grupy młodzieżowe -polsko- i anglojęzyczna. Organizują one cotygodniowe spotkania formacyjne, rekolekcje, a także wydarzenia kulturalne i społeczne. Stanowią one przestrzeń, w której młodzi ludzie mają okazję dzielić się swoimi doświadczeniami, a jednocześnie pogłębiać swoją wiarę.

W Polskiej Misji Ojców Cystersów duszpasterstwo młodzieży realizowane jest głównie poprzez przygotowanie do sakramentu bierzmowania, grupy ministranckie oraz wydarzenia okazjonalne, jak na przykład Światowe Dni Młodzieży czy pielgrzymki²⁹. Badania wskazują jednak na potrzebę bardziej usystematyzowanej pracy z młodzieżą, gdyż ta – po ukończeniu formacji sakramentalnej – zazwyczaj oddala się od polskojęzycznego duszpasterstwa.

4.3. Działalność społeczno-kulturalna jako wymiar inkulturacyj

W obu badanych ośrodkach wydarzenia kulturalne stanowią istotny element działalności duszpasterskiej, służący zarówno podtrzymywaniu

²⁹ Zob. Kronika Polskiej Misji Ojców Cystersów, Willow Springs (2021) (niepublikowany dokument).

polskiej tożsamości, jak i budowaniu mostów międzykulturowych. Działalność ta stanowi praktyczną realizację inkulturacji określanej w *Erga migrantes caritas Christi* jako konieczność „wsłuchiwanie się” w potrzeby wielokulturowej wspólnoty oraz tworzenia przestrzeni dialogu, w której ewangelia może być odczytywana w kontekście własnego życiowego środowiska uczestników³⁰.

W parafii św. Pryscylli co roku w czerwcu organizowane są pikniki parafialne, jesienne zabawy, międzynarodowe spotkania bożonarodzeniowe, a także – okazjonalnie – zabawy „serduszkowe” 14 lutego oraz bale sylwestrowe. Szczególną rolę odgrywają doroczne wydarzenia związane z polskimi tradycjami: wigilia parafialna, święconka czy dziękczynienie, które stają się okazją do wspólnej integracji kulturowej – w tych dniach Msza św. odbywa się w dwóch językach. Jedna z organizatorek podkreśliła: „Nasze wydarzenia kulturalne pełnią podwójną funkcję – z jednej strony pomagają Polakom pielęgnować swoją tożsamość, a z drugiej strony są formą ewangelizacji poprzez kulturę” (R13, kobieta, 47 lat).

W Polskiej Misji Ojców Cystersów działalność kulturalna jest ściślej powiązana z kalendarzem liturgicznym i obejmuje głównie wydarzenia o charakterze religijno-patriotycznym. Misja organizuje akademie z okazji świąt narodowych, koncerty pieśni religijnych i patriotycznych oraz spotkania z przedstawicielami polskiej kultury i nauki.

Różnica w podejściu do działalności kulturalnej między obiema placówkami odzwierciedla ich odmienną strukturę kanoniczną i cele duszpasterskie. Parafia św. Pryscylli, jako parafia terytorialna, realizuje model integracyjny zgodny z wytycznymi *Erga migrantes caritas Christi*, dotyczącymi włączania migrantów w życie Kościoła lokalnego. Polska Misja natomiast, jako struktura personalna, koncentruje się na zachowaniu specyfiki kulturowej zgodnie z prawem migrantów do zachowania własnej tożsamości religijno-kulturowej³¹.

Parafia św. Pryscylli prowadzi edukację religijną tylko w języku angielskim. Uczestniczą w niej również dzieci z polskich rodzin, ale obecnie przeważają dzieci pochodzenia meksykańskiego. W parafii tej nie funkcjonuje polska szkoła, zaś misja prowadzi naukę w dwóch polskich

³⁰ Zob. Kongregacja ds. Biskupów, Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi*, nr 36.

³¹ Zob. Kongregacja ds. Biskupów, Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi*, nr 50.

szkołach. Pierwszą z nich jest Szkoła Języka Polskiego im. Królowej Jadwigi o charakterze niedochodowym, która wszystkie środki przeznacza na cele i rozwój szkoły. Drugą jest Polska Szkoła im. Marii Konopnickiej przy Parafii Pięciu Braci Polaków i Męczenników pod patronatem Zjednoczenia Polskiego Rzymsko-Katolickiego i Zrzeszenia Nauczycieli Polskich w Ameryce, która powstała w 1974 r. z inicjatywy entuzjastów języka i kultury polskiej. Obie placówki, oprócz regularnych zajęć lekcyjnych, organizują konkursy wiedzy o Polsce, przedstawienia, akademie. Dyrektor jednej z tych szkół w następujący sposób sprecyzował ich misję: „Nasza misja wykracza poza naukę języka. Staramy się przekazywać dzieciom system wartości zakorzeniony w polskiej tradycji chrześcijańskiej, który pomoże im zachować tożsamość kulturową, a jednocześnie odnaleźć się w pluralistycznym społeczeństwie amerykańskim” (R16, mężczyzna, 52 lata).

4.4. Wyzwania inkulturacyjne w duszpasterstwie polonijnym

Przeprowadzone badania ujawniły znaczne różnice w podejściu do praktyk religijnych między różnymi pokoleniami polskich imigrantów. Różnice odzwierciedlają procesy asymilacyjne, opisane w literaturze socjologicznej dotyczącej społeczności migrantów w USA³². Pierwsze pokolenie, czyli osoby urodzone i wychowane w Polsce, które emigrowały jako dorośli, charakteryzuje się silnym przywiązaniem do tradycyjnych form pobożności i widzi w polskojęzycznym duszpasterstwie źródło poczucia bezpieczeństwa i ciągłości tożsamościowej. Drugie pokolenie, wychowane już w Stanach Zjednoczonych, ale w rodzinach kultuwujących polskie tradycje, przeżywa napięcie między dziedzictwem rodziców a kulturą amerykańską. Jedna z respondentek wyraziła to w następujący sposób: „Moi rodzice traktują religię jako nieodłączny element polskości. Dla mnie wiara jest ważna, ale nie utożsamiam jej z jedną kulturą. Potrafię modlić się zarówno po polsku, jak i po angielsku, i w obu przypadkach czuję się autentyczna” (R17, kobieta, 28 lat). Trzecie pokolenie natomiast często utrzymuje jedynie symboliczną więź

³² Por. R. Alba, V. Nee, *Remaking the American mainstream: Assimilation and contemporary immigration*, Harvard 2003, s. 134–135.

z polskością, a jeśli praktyki religijne są kontynuowane, to zazwyczaj wpisują się w kontekst amerykański.

Jednym z głównych wyzwań inkulturacyjnych zaobserwowanych w badanych ośrodkach jest napięcie między dążeniem do zachowania polskiej tożsamości religijno-kulturowej a potrzebą integracji ze społeczeństwem amerykańskim. Stanowi ono klasyczny przykład dylematów inkulturacyjnych opisywanych w instrukcji *Erga migrantes caritas Christi*, która wskazuje na konieczność równoczesnego pielęgnowania specyficznej tradycji katolickiej migrantów oraz zachowania ścisłej wspólnoty z lokalną strukturą Kościoła³³. Napięcie to przejawia się na różnych poziomach życia wspólnotowego i wymaga ciągłego rozeznawania duszpasterskiego. Jeden z duszpasterzy parafii św. Pryscylli skomentował to wyzwanie następująco: „Istnieje ryzyko powstania swego rodzaju getta kulturowego, które zamyka się na dialog z innymi wspólnotami i trwa w izolacji. Ale też zbyt szybka asymilacja może prowadzić do utraty ważnych wartości i tradycji. Naszym zadaniem jest więc znalezienie złotego środka” (R1). Napięcie to jest szczególnie widoczne w przypadku małżeństw mieszanych, które stają przed wyzwaniem harmonijnego łączenia różnych tradycji kulturowych i religijnych.

Badania wykazały też istotne różnice w podejściu do relacji z Kościołem lokalnym i innymi grupami etnicznymi między dwoma analizowanymi ośrodkami. Wynikają one przede wszystkim z odmiennej struktury kanonicznej obu placówek i różnych mandatów duszpasterskich, jakie realizują. Parafia św. Pryscylli, będąca parafią terytorialną z silną wspólnotą polską, aktywnie uczestniczy w życiu diecezji i rozwija współpracę z innymi grupami etnicznymi obecnymi na jej terenie (Irlandczycy, Filipińczycy, Włosi). Polska Misja Ojców Cystersów, jako ośrodek duszpasterstwa polonijnego, koncentruje się głównie na posłudze wobec Polaków, co wynika z jej specyficznego charakteru i mandatu duszpasterskiego. Jednak zgodnie z wytycznymi *Erga migrantes caritas Christi* dotyczącymi konieczności budowania więzi z Kościołem lokalnym³⁴ misja podejmuje inicjatywy zmierzające do budowanie mostów z Kościołem lokalnym, jak na przykład udział w wydarzeniach

33 Zob. Kongregacja ds. Biskupów, Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi*, nr 50.

34 Zob. Kongregacja ds. Biskupów, Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi*, nr 36.

diecezjalnych czy zapraszanie biskupów i księży amerykańskich na polskie uroczystości.

5. Modele inkulturacyji w duszpasterstwie polonijnym — próba syntezy

Analiza zebranych danych badawczych pozwala na wyodrębnienie dwóch dominujących modeli inkulturacyji realizowanych w badanych ośrodkach duszpasterskich. Modele te odzwierciedlają różne podejścia do pogodzenia zachowania tożsamości kulturowej z procesami integracyji ze społeczeństwem amerykańskim, zgodnie z typologią przedstawioną w literaturze przedmiotu dotyczącej duszpasterstwa migrantów³⁵.

5.1. Model enklawy kulturowej — case study Polskiej Misji Ojców Cystersów

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że działalność duszpasterska Polskiej Misji Ojców Cystersów wpisuje się w model określany przez Matovina jako model kulturowej enklawy³⁶. Choć bywa krytykowany przez niektórych badaczy jako prowadzący do izolacyji społecznej, posiada on wartość duszpasterską i odpowiada na realne potrzeby określonych grup migrantów. Model ten obejmuje koncentrację na zachowaniu i pielęgnowaniu polskiej tożsamości religijno-kulturowej jako priorytecie duszpasterskim. Wykorzystuje język polski jako podstawowe medium przekazu wiary i budowania wspólnoty, co jest szczególnie istotne dla pierwszego pokolenia imigrantów, dla których język ojczysty pozostaje naturalnym środkiem wyrażania najgłębszych przekonań religijnych³⁷.

Charakterystyczne jest także silne powiązanie elementów religijnych z narodowymi i kulturowymi, wyrażające się w celebracjach patriotyczno-religijnych i pielęgnowaniu polskich tradycyji. Tego typu praktyki, choć mogą wydawać się anachroniczne w kontekście amerykańskim,

³⁵ Por. T. Matovina, *Latino Catholicism*, s. 180.

³⁶ Zob. T. Matovina, *Latino Catholicism*, s. 113.

³⁷ Por. W. Cadge, E. H. Ecklund, *Immigration and religion*, „Annual Review of Sociology” 33 (2007), s. 362–370.

pełnią ważną funkcję tożsamościową, szczególnie dla osób doświadczających stresu migracyjnego³⁸. Model charakteryzuje się ukierunkowaniem duszpasterstwa głównie na pierwsze pokolenie imigrantów i rodziny silnie identyfikujące się z polskością oraz ograniczoną integracją ze strukturami Kościoła lokalnego i innymi grupami etnicznymi. Jednak należy podkreślić, że Misja podejmuje działania mające na celu budowanie relacji z Kościołem lokalnym, co jest zgodne z wytycznymi *Erga migrantes caritas Christi* dotyczącymi zachowania tożsamości kulturowej migrantów przy jednoczesnym ich otwarciu się na uniwersalne wartości Kościoła³⁹.

Model ten odpowiada na realne potrzeby duchowe i społeczne przede wszystkim pierwszego pokolenia imigrantów, dla których przejście do duszpasterstwa anglojęzycznego byłoby trudne zarówno z powodów językowych, jak i kulturowych. Jednocześnie niesie on ze sobą pewne ograniczenia, szczególnie w odniesieniu do drugiego i trzeciego pokolenia Polonii. Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że młodsze pokolenia nierzadko odczuwają dyskomfort związany z zamkniętym charakterem wspólnoty i poszukują bardziej otwartych form duszpasterstwa, które łączą elementy polskie i amerykańskie.

5.2. Model integracji kulturowej — case study parafii św. Pryscylli

Działalność duszpasterska w parafii św. Pryscylli reprezentuje model, który można określić jako model integracji kulturowej. Wpisuje się on w nurt badań nad udaną integracją migrantów, która nie prowadzi do utraty tożsamości kulturowej, ale pozwala na jej wzbogacenie o nowe elementy⁴⁰. Model ten obejmuje równoważenie troski o zachowanie polskiej tożsamości z otwarciem na społeczeństwo przyjmujące i inne grupy etniczne. Takie podejście odpowiada wspominanej niejednokrotnie koncepcji *shared parish*, w ramach której różne grupy etniczne współtworzą jedną wspólnotę parafialną, zachowując swoją specyfikę

³⁸ Por. C. Hirschman, *The role of religion in the origins and adaptation of immigrant groups in the United States*, „International Migration Review” 38 (2004) issue 3, s. 1214–1220.

³⁹ Zob. Kongregacja ds. Biskupów, *Instrukcja Erga migrantes caritas Christi*, nr 34.

⁴⁰ Por. J. W. Berry, *Immigration, acculturation, and adaptation*, „Applied Psychology” 46 (1997) issue 1, s. 7–10.

kulturową⁴¹. Charakterystyczne jest także traktowanie dwujęzyczności i dwukulturowości jako wartości duszpasterskich, wyrażających się w celebracjach liturgicznych, katechezie i działalności formacyjnej. Stopniowe włączanie elementów kultury amerykańskiej do polskich tradycji religijnych odbywa się naturalnie, bez sztucznego narzucania rozwiązań. Model wyróżnia się elastycznym podejściem do potrzeb różnych pokoleń imigrantów, z uwzględnieniem ich odmiennych doświadczeń i oczekiwań oraz aktywną współpracą z Kościołem lokalnym i uczestnictwem w jego inicjatywach duszpasterskich. Takie podejście jest zgodne z wytycznymi *Erga migrantes caritas Christi* dotyczącymi włączania migrantów w życie Kościoła lokalnego⁴².

Model ten wydaje się trafniej odpowiadać na potrzeby wielopokoleniowej wspólnoty polonijnej, pozwalając na harmonijne łączenie dziedzictwa przeszłości z wyzwaniami teraźniejszości. Jeden z duszpasterzy stwierdził: „Nasze duszpasterstwo polskie nie jest odrębnym bytem, ale integralną częścią parafii. Staramy się, aby tradycje i wartości wyniesione z Polski wzbogacały całą wspólnotę parafialną, a jednocześnie, aby polska wspólnota czerpała z doświadczeń innych grup” (R20).

Wyzwaniem dla tego modelu jest jednakże znalezienie właściwej równowagi między elementami polskimi i amerykańskimi w taki sposób, aby nie prowadzić do rozmycia tożsamości kulturowej ani do tworzenia sztucznych barier międzykulturowych.

5.3. W kierunku modelu duszpasterstwa międzykulturowego

Na podstawie przeprowadzonych badań i analizy współczesnych tendencji w duszpasterstwie migrantów można zaproponować model duszpasterstwa międzykulturowego jako perspektywiczny kierunek rozwoju posługi pastoralnej wśród Polonii amerykańskiej. Stanowi on rozwinięcie koncepcji inkulturacyjnej przedstawionej przez papieża Franciszka w adhortacji *Evangelii gaudium*, w której podkreśla on, że „Kościoły partykularne powinny promować aktywne formy inkulturacyj, [...] powinno się dążyć do tego, żeby przepowiadanie Ewangelii, wyrażonej w kategoriach właściwych dla kultury, gdzie jest ona głoszona,

⁴¹ Por. B. C. Hoover, *The shared parish*, s. 123.

⁴² Zob. Kongregacja ds. Biskupów, Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi*, nr 36.

prowadziło do nowej syntezy z tą kulturą”⁴³. Model ten, inspirowany nauczaniem papieża Franciszka i instrukcją *Erga migrantes caritas Christi* – instrukcją duszpasterską wydana przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących w 2004 roku, opublikowaną za pontyfikatu św. Jana Pawła II, dotyczącą duszpasterskiej troski Kościoła wobec migrantów, uchodźców i osób przemieszczających się – zakłada uznanie wielokulturowości nie jako problemu duszpasterskiego, ale jako szansy na wzbogacenie życia Kościoła i pogłębienie rozumienia uniwersalności orędzia chrześcijańskiego. Istotne jest tworzenie przestrzeni dialogu międzykulturowego, w których różne tradycje religijno-kulturowe mogą się spotykać i wzbogacać nawzajem. Podejście to znajduje uzasadnienie w teologii migrantów rozwijającej się w Ameryce Łacińskiej, która postrzega mobilność ludzką jako znak czasu na który należy odpowiedzieć duszpastersko⁴⁴. Model przewiduje rozwijanie kompetencji międzykulturowych zarówno wśród duszpasterzy, jak i wiernych, w celu komunikowania się ponad barierami kulturowymi, formację liderów wywodzących się z różnych pokoleń i środowisk migracyjnych, zdolnych do budowania mostów między kulturami, oraz wykorzystanie nowych technologii komunikacyjnych jako narzędzi ewangelizacji i budowania wspólnoty w środowiskach rozproszonych geograficznie. Realizacja tego modelu wymaga jednak systematycznego przygotowania duszpasterzy do pracy w środowisku międzykulturowym oraz opracowania odpowiednich materiałów formacyjnych, które uwzględniałyby specyfikę różnych tradycji kulturowych obecnych w społeczeństwie amerykańskim⁴⁵.

Zakończenie

Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie kilku wniosków dotyczących procesu inkulturacji Ewangelii w środowisku polonijnym w Archidiecezji Chicago. Wnioski te wpisują się w szerszy kontekst

⁴³ Franciszek, *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium*, nr 129.

⁴⁴ Por. D. G. Groody, *Border of death, valley of life: An immigrant journey of heart and spirit*, Lanham 2002, s. 78–79.

⁴⁵ Por. P. C. Phan, *Christianity with an Asian face: Asian American theology in the making*, New York 2015, s. 156–178.

badan nad duszpasterstwem migrantów w Stanach Zjednoczonych i mogą mieć zastosowanie także w innych kontekstach migracyjnych⁴⁶. Przede wszystkim inkulturacyja w warunkach migracyjnych jest procesem złożonym, wymagającym uwzględnienia zarówno potrzeby zachowania tożsamości kulturowej, jak i konieczności integracji ze społeczeństwem przyjmującym. Dualny charakter procesu inkulturacyjnego w środowisku migracyjnym został opisany w literaturze jako „podwójne zakorzenienie” (*double belonging*), które pozwala migrantom funkcjonować w dwóch światach kulturowych jednocześnie⁴⁷. Wobec tego skuteczne duszpasterstwo polonijne musi odpowiadać na zróżnicowane potrzeby różnych pokoleń imigrantów – od pierwszego, które jest związane do tradycyjnych form pobożności, po trzecie, które poszukuje swojej tożsamości kulturowej i religijnej.

Szczególnego rodzaju nośnikiem tożsamości religijno-kulturowej pozostaje język polski, zwłaszcza dla pierwszego pokolenia imigrantów. Mimo to jednak duszpasterstwo polonijne powinno być otwarte również na dwujęzyczność i nowe formy komunikacji odpowiadające na potrzeby młodszych pokoleń. Znaczenie języka ojczystego w duszpasterstwie migrantów jest dokumentowane w literaturze przedmiotu i stanowi jeden z najważniejszych elementów zachowania tożsamości religijnej⁴⁸.

Tradycje i zwyczaje religijne wyniesione z Polski stanowią cenny wkład w życie Kościoła lokalnego, pod warunkiem że nie prowadzą do izolacji wspólnoty polonijnej, ale są dzielone z innymi grupami etnicznymi. Co więcej, formacja liderów świeckich, zdolnych do animowania życia wspólnotowego w kontekście międzykulturowym, stanowi istotne wyzwanie dla przyszłości duszpasterstwa polonijnego. W budowaniu wspólnoty i przekazie wiary należy również czynnie wykorzystywać nowe technologie komunikacyjne i media społecznościowe. Komunikacja za ich pośrednictwem ma szczególne znaczenie dla młodszych pokoleń Polonii.

46 Por. T. A. Tweed, *Our Lady of the Exile: Diasporic religion at a Cuban Catholic shrine in Miami*, Oxford 1997, s. 191.

47 Por. P. Levitt, *Transnational villagers*, Berkeley 2001, s. 78–102.

48 Por. H. R. Ebaugh, *Religion and the new immigrants*, w: *Handbook of the sociology of religion*, ed. M. Dillon, New York 2000, s. 228.

Współcześnie duszpasterstwo polonijne stoi przed wyzwaniem wypracowania modelu łączącego elementy enklawy kulturowej i integracji kulturowej prowadząc do modelu międzykulturowego, odpowiadającego na złożoność sytuacji migracyjnej w XXI wieku. Konieczność wypracowania nowych modeli duszpasterskich wynika ze zmieniającego się charakteru migracji współczesnej, która jest bardziej złożona i wielokierunkowa niż migracje historyczne⁴⁹. Przedstawione wnioski mają charakter wstępny i wymagają dalszych badań, obejmujących szerszą grupę ośrodków duszpasterstwa polonijnego oraz pogłębianą analizę doświadczeń różnych pokoleń polskich imigrantów. Szczególnie interesującym kierunkiem przyszłych badań byłoby porównanie procesów inkulturacyjnych w środowiskach polonijnych w różnych krajach i regionach w celu identyfikacji czynników kulturowych, społecznych i ekologicznych wpływających na przebieg tych procesów. Badania porównawcze tego typu mogłyby dostarczyć cennych wskazówek dla optymalizacji działalności duszpasterskiej wśród społeczności polonijnych na całym świecie⁵⁰. Inkulturacja Ewangelii w środowisku migracyjnym pozostaje jednym z najważniejszych wyzwań duszpasterskich współczesnego Kościoła, a doświadczenia wspólnot polonijnych stanowią cenny wkład w refleksję teologiczno-pastoralną nad tym zagadnieniem. Znaczenie tych doświadczeń wykracza poza kontekst polonijny i może służyć jako wzór dla duszpasterstwa wśród innych społeczności migranckich w wielokulturowym społeczeństwie amerykańskim⁵¹.

Inkulturacja Ewangelii nie jest jedynie wyzwaniem, lecz szansą dla Kościoła, by objawić swoje katolickie (powszechne) oblicze w realiach współczesnych migracji.

Bibliografia

Alba R., Nee V., *Remaking the American mainstream: Assimilation and contemporary immigration*, Harvard 2003.

49 Por. S. Castles, M. J. Miller, *The age of migration: International population movements in the modern world*, New York 2009, s. 282.

50 Por. P. Connor, *Immigrant faith: Patterns of immigrant religion in the United States, Canada, and Western Europe*, New York 2014, s. 189.

51 Por. P. C. Phan, *Christianity with an Asian face*, s. 207–209.

- Archdiocese of Chicago, *Official Catholic Directory of the Archdiocese of Chicago*, Chicago 2022.
- Arrupe P., *Lettere sull'inculturazione*, w: P. Arrupe, *Écrits pour évangéliser*, Paris 1979.
- Berry J. W., *Immigration, acculturation, and adaptation*, „Applied Psychology” 46 (1997) issue 1, s. 5–34, <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>.
- Blejwas S. A., *Polska diaspora w Stanach Zjednoczonych 1939–1989*, w: *Polska diaspora*, red. A. Walaszek, Kraków 2001, s. 91–109.
- Cadge W., Ecklund E. H., *Immigration and religion*, „Annual Review of Sociology” 33 (2007), s. 359–379, <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.33.040406.131707>.
- Castles S., Miller M. J., *The age of migration: International population movements in the modern world*, New York 2009.
- Connor P., *Immigrant faith: Patterns of immigrant religion in the United States, Canada, and Western Europe*, New York 2014.
- Dzwonkowski R., *Duszpasterstwo Polaków we Francji w latach 1909–1922*, „Studia Pelplińskie” 13 (1982), s. 205–224.
- Ebaugh H. R., *Religion and the new immigrants*, w: *Handbook of the sociology of religion*, ed. M. Dillon, New York 2000, s. 225–239.
- Erdmans M. P., *Opposite poles: Immigrants and ethnics in Polish Chicago, 1976–1990*, Pennsylvania 2010.
- Franciszek, *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium*, 24.11.2013.
- Groody D. G., *Border of death, valley of life: An immigrant journey of heart and spirit*, Lanham 2002.
- Hajduk R., *Ewangelia na forum świata: od apologetyki do marketingu naracyjnego*, Kraków 2013.
- Hirschman C., *The role of religion in the origins and adaptation of immigrant groups in the United States*, „International Migration Review” 38 (2004) issue 3, s. 1206–1233, <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00233.x>.
- Hoover B. C., *The shared parish: Latinos, Anglos, and the future of US Catholicism*, New York 2014.
- Iglicka K., *Powroty Polaków w okresie kryzysu gospodarczego*, Warszawa 2010.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Catechesi tradendae*, 16.10.1979.

- Kongregacja ds. Biskupów, Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi*, 3.05.2004.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii, 17.12.2001.
- Kronika Parafialna św. Pryscylli, Chicago (2020) (niepublikowany dokument).
- Kronika Polskiej Misji Ojców Cystersów, Willow Springs (2021) (niepublikowany dokument).
- Kvale S., *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*, Thousand Oaks 1996.
- Levitt P., *Transnational villagers*, Berkeley 2001, <https://doi.org/10.1525/9780520926707>.
- Matovina T., *Latino Catholicism: Transformation in America's largest Church*, Princeton 2011, <https://doi.org/10.23943/princeton/9780691139791.001.0001>.
- Necel W., *Prawo migranta do specjalnego duszpasterstwa*, Warszawa 2012.
- Orsi R. A., *The Madonna of 115th Street: Faith and community in Italian Harlem, 1880–1950*, New Haven 2010.
- Phan P. C., *Christianity with an Asian face: Asian American theology in the making*, New York 2015.
- Phan P. C., Multiple religious belonging: Opportunities and challenges for theology and Church, „Theological Studies” 64 (2003) no. 3, s. 495–519, <https://doi.org/10.1177/004056390306400302>.
- Róžański J., *Wokół koncepcji inkulturacji*, Warszawa 2008.
- Stake R. E., *The art of case study research*, Thousand Oaks 1995.
- Szymański J., Duszpasterstwo polonijne – skala oddziaływania, „Studia Polonijne” 28 (2007), s. 7–32.
- The SAGE Handbook of Qualitative Research*, eds. N. K. Denzin, Y. S. Lincoln, Thousand Oaks 2011.
- The SAGE handbook of qualitative research*, eds. N. K. Denzin, Y. S. Lincoln, Thousand Oaks 2011.
- Tweed T. A., *Our Lady of the Exile: Diasporic religion at a Cuban Catholic shrine in Miami*, Oxford 1997, <https://doi.org/10.1093/oso/9780195105292.001.0001>.
- United States Census Bureau, *American Community Survey 5-Year Estimates*, Washington 2020.